

תוכן עניינים מפורט

17. עם הספר, מאת פרופ' משה בר-אשר
18. דברי הערכה, מאת ד"ר יעקב הדני
19. פתח דבר
23. מבוא
40. תקציר נתונים על קהילות תאפילאלת במאה העשרים
- 112–51. פרק ראשון: אירועי הכלולות – החתונה
53. מבוא
- חלק א: אירועי הכלולות הקדומים בקהילות הדרומיות של תאפילאלת/סג'למאסא וכן בבצאר ובבודניב
54. שלבים מקדימים לפני החתונה
- 54 בקשת ידה של הבת
  - 54 האירוסין
  - 55 השבועה (הקנס בקניין ושבועה)
  - 56 התקופה שבין האירוסין לנישואין
  - 58
58. אירועי הכלולות
58. שבת ראשונה ושנייה
- שבת ראשונה – 'שבת אלפאל' (שבת סימן טוב) ■ 59 טקס 'טרוח אזרע' (=הנחת זרעוני חיטה) ■ 59 שבת שנייה – 'שבת לגטא' (=פשטידה) 60
61. האירועים בין השבת השנייה לשבת השלישית
- ליווי השושבינים ■ 61 חגיגת ה'חינה' הגדולה בבית הכלה ■ 61 תהלוכת הסבלונות
- 62 ■ אירוע הס'ל'כ'ה ■ 63 ארוחת קוסקוס בבית הורי הכלה למחרת ■ 64 שבת שלישית – שבת שושבינות או שבת כלה ■ 64
64. אירועי שבוע החופה
- כתיבת שטר ה'נחלה' והכתובה ■ 65 חגיגת ה'חינה' בבית החתן ■ 65 יום שני בסימן של 'שובע שמחות': הובלת ה'סורה' ■ 66 תהלוכת הכלה לבית המרחץ ושמחת השושבינות ■ 66 תהלוכת החתן לבית הורי הכלה לסיום הצום וסעודת הנישואין ■ 67 התהלוכה לבית קרובת הכלה ומשם לחופה בבית החתן ■ 67
67. מנהגי החופה בתאפילאלת על פי מליץ טוב לרש"א
- מקום החופה ■ 68 העיתוי ■ 68 סדר עריכת החופה ■ 68 הקידושין ■ 69 ברכת חתנים ושבירת הכוס ■ 70 ברכת חתנים לאחר החופה ■ 71

- 71 ..... **האירועים שלאחר החופה**
 צבאח אַרְוֹאח (בוקר שלאחר ליל הכלולות) 71 ■ שבת הגדול (=שבת חתן) 72 ■
 שבע ברכות במוצאי שבת 72 ■ שבעה קשרי-כלה 73 ■ 'כלה מקושטת' (יום שביעי
 ואחרון לשבעת ימי המשתה) 73
- 73 ..... **שנת הכלולות הראשונה ואירועיה**
 מהווי החתונה בכלל והווי החתונה של בבא/מאיר בארפוד בפרט 74
- 78 ..... **פיוטים לחתונה**
 אָשִׁיר בְּשִׁירָה 78 ■ צִהְלֵי רְנִי 80 ■ אָשִׁיר לְכָבוֹד חֲתָנִים 82 ■ אָעֶרְךָ שִׁיר תְּהִלָּה 83
85. .... **חלק ב: תמורות באירועי הכלולות הקדומים בתאפילאלת**
- 85 ..... **תמורות כלכליות**
 חלוקת הנטל של סעודות הנישואין 85 ■ ביטול 'שבת לבראזאת' 86 ■ צמצום
 בשושבינים ובשושבינות 86 ■ מיעוט בהובלת מתנות באירוסין 86
- 87 ..... **תמורות של עיתוי באירועי הכלולות**
 העתקת יום החופה מיום שני בערב ליום חמישי 87 ■ העתקת סעודת הנישואין
 לאחר החופה 87 ■ הסמכת אירוע ה'סלכה' לערב החופה 87
- 88 ..... **תמורות תרבותיות**
 הגדלת גיל הנישואין 88 ■ הצורך באישור רשמי לנישואין 88 ■ שיתוף הבת בהחלטה
 על הנישואין 91 ■ ביטול טקס 'טרוח אורע' 91 ■ עריכת החופה בבית הכנסת בבצאר
 91 ■ גילוי פני הכלה וכיסויין בהינומה 92 ■ מפגש החתן והכלה בשלבים מוקדמים
 93 ■ הווי השמחה ב'חינה' 93 ■ ביטול חגיגת ה'חינה' 93 ■ כיצד מרקדים לפני הכלה
 95 ■ ביטול ה'גרון' 96 ■ תמורות פואטיות 96
- 97 ..... **תמורות בתכולת הנדוניה**
97. .... **סיכום אירועי הכלולות בעת החדשה בקהילות הדרום של תאפילאלת**
99. .... **חלק ג: אירועי הכלולות בקהילות הצפון של תאפילאלת**
 אירועי הכלולות בקהילות קצר א־סוק וריש 99 ■ אירועי הכלולות בגוראמה
 ובתאליסנית 101 ■ אירועי הכלולות בגולמימא 102 ■ אירועי הכלולות במידלת 103
104. .... **חלק ד: נישואין ארעיים לתקופה מוגדרת**
 הייבום הארעי 104 ■ נישואי מצווה של תלמידי חכמים לפסק זמן 104 ■ נישואי חסד
 105 ■ תיאורי הווי - הרווקות העיוורות שנישאו נישואי עראי לעניים נשואים 105 ■
 תיאורי הווי - הנשואה שגמלה חסד לחברתה הרווקה וחלקה עמה את בעלה 106
107. .... **חלק ה: דרוש לנישואין מאת ר' יחיא שניאור**
110. .... **סיכום**

214-113 . . . . . פרק שני: שטרי הכתובה והנדוניה

115 . . . . . מבוא

118 . . . . . חלק א: שטר הכתובה

118 . . . . . שטר הכתובה הכללי – מהותו, מבנהו וכלל סעיפיו
מבנה שטר הכתובה הספרדי וסעיפיו 118 ■ הנוסח המסורתי הקדום של שטר הכתובה בקהילות סג'למאסא 120

121 . . . . . פרטים ייחודיים לשטר הכתובה הפילאלית/סג'למאסית
יום החופה 121 ■ שם מקום החופה 122 ■ עיקר כתובה 122 ■ תוספת כתובה 123 ■ ערך הנדוניה 123 ■ הפרטים החסרים בכתובה המסורתית הסג'למאסית 124 ■ עיטורי הכתובה הפילאלית 125

126 . . . . . דוגמות של שטרי כתובות קדומים בתאפילאלת/סג'למאסא 1828-1936 . . .
א. שטר כתובה רגיל לכתולה – סג'למאסא [תק"פ"ח/1828 126 ■ ב. שטר כתובה – סג'למאסא תקצ"ו/1836 128 ■ ג. שטר חידוש כתובה למחזיר גרושתו – סג'למאסא תקצ"ה/1835 128 ■ ד. שטר כתובה לגרושה – סג'למאסא תרע"א/1911 130 ■ ה. שטר כתובה לכתולה – סג'למאסא תרפ"ט/1929 131 ■ ו. כתובה דאירכסא (=אבדן כתובה) – סג'למאסא תרצ"ה/1935 132 ■ ז. שטר כתובה לכתולה – סג'למאסא תרפ"ט/1929 133 ■ ח. שטר כתובה לכתולה – סג'למאסא תש"ט/1949 134 ■ ט. שטר כתובה לגרושה – סג'למאסא תש"ט/1949 135 ■ י. שטר כתובה לכתולה – זרף תשי"ז/1957 137

138 . . . . . נוסח הכתובה בבודניב
יא. שטר כתובה לכתולה – בובניב (=בודניב) תר"ץ/1930 138

140 . . . . . שטרי כתובה מבצאר
יב (א). שטר כתובה לכתולה – בצאר ת"ש/1940 141 ■ יג (ב). שטר כתובה לכתולה – בצאר תש"י/1950 142 ■ יד (ג). שטר כתובה לכתולה – בצאר תשכ"א/1961 144

145 . . . . . חסרונם של סעיפי הסכומים הכספיים, תנאי הכתובה והבטחונות לפירעונה בשטרי כתובה מתאפילאלת/סג'למאסא ומבצאר – משמעות התופעה
התחייבות בתנאי הכתובה נוסח תאפילאלת/סג'למאסא 145 ■ סעיף הבטחונות 146

147 . . . . . דגמי כתובות בנוסח ארוך עבור סופרי בית דין מסג'למאסא תקצ"ח/1838 . . .
טו. נוסח שטר כתובה כללי לכתולה 148 ■ טז. נוסח כתובה כללי לאלמנה או גרושה 150 ■ יז. נוסח כתובה למחזיר גרושתו 151 ■ יח. נוסח כללי לחידוש כתובה' לאחר הנישואין 152

153 . . . . . תמורות בנוסח שטר הכתובה בתאפילאלת/סג'למאסא

דוגמות של שטרי כתובה חרשים החל מ-1950. 154
יט. שטר כתובה לבתולה – ארפוד תש"י/1950 154 ■ כ. שטר כתובה לגרושה –
ארפוד תשי"א/1951 156 ■ כא. שטר כתובה לבתולה – ארפוד תשי"ג/1953 157 ■
כב. שטר כתובה לבתולה – ארפוד תשט"ז/1955 158 ■ כג. שטר כתובה לבתולה –
ארפוד תשכ"ד/1964 160

שטרי כתובה מן הקהילות הצפוניות בתאפילאלת. 161
כד. שטר כתובה לבתולה – קצר א-סוק תרמ"ז/1887 162 ■ כה. שטר כתובה לבתולה
– קצר א-סוק תרפ"ז/1927 163 ■ כו. שטר כתובה לבתולה – קצר א-סוק תש"י/1950
165 ■ כז. שטר כתובה לגרושה או אלמנה – גוראמא תר"ץ/1930 167 ■ כח. שטר
כתובה לבתולה – תאלסינת תש"ה/1945 169

שטר הכתובה במידלת. 170
כט. שטר כתובה לבתולה – אוטאת תרפ"ט/1928 170

שטר הכתובה בפגיג ובני אוניף. 172
ל. שטר כתובה לבתולה – בני אוניף ת"ש/1940 172

176. חלק ב: שטר הנדוניה (ה'נחלה'). .....

מבוא. 176
הנוסח הכללי של שטר הנדוניה ('נחלה') 177 ■ המבנה הכללי של שטר הנדוניה 177
■ מבנה מפורט של שטר הנדוניה 178 ■ הגדרת מונחים בשטר הנדוניה 178 ■ מבנה
מפורט של הסעיפים הכספיים בשטר ה'נחלה' 179 ■ כיצד מעריכים את שוויים של
פריטי הנדוניה 179 ■ פירעון התוספת הכללית – 'צדאק' הבתולה (=תוספת על
הנחלה) 180 ■ פירעון הכתובה 180 ■ אבדן כלי נדוניה לבתולה 180 ■ אבדן מחצית
כלי נדוניה לבתולה 181 ■ 'צדאק' האלמנה או הגרושה 181 ■ אבדן כלי נדוניה
לאלמנה או גרושה 181 ■ אבדן מחצית כלי נדוניה לאלמנה או גרושה 181

דוגמות של שטרי נדוניות/נחלות. 181
א. גריס (=גולמימא) 182 1831 ■ ב. תאפילאלת תרי"ד/1854 184 ■ ג. בצאר
תרפ"ד/1924 187 ■ ד. ארפוד תש"א/1941 189 ■ ה. ארפוד תשט"ו/1955 193 ■ ו.
ריסאני תשי"ח/1958 196 ■ ז. זרף תשי"ז/1957 197 ■ ח. קצר א-סוק תש"י/1950 198
■ ט. גוראמא תר"ץ/1930 200 ■ י. תאלסינת תרח"ץ/1938 202 ■ יא. תאלסינת תש"כ
1960/204 ■ יב. ריש/קראנדו תש"ב/1942 206

קונטריס נישואין / ספר כתובות / נדוניות. 207
קונטריסים לשלוש קהילות מצפון תאפילאלת: ריש, קראנדו ותאלסינת 207 ■ שער
קונטריס לקהילת ריש קראנדו 208 ■ שער קונטריס לקהילת תאלסינת

תכולת הנדוניה בשטרי ה'נחלה' בקהילות תאפילאלת והתמורות שחלו בה .. 209

213. סיכום. .....

פרק שלישי: מנהג הייבום 215–234

- 217 . . . . . מבוא לפרק**
מבוא כללי לייבום 217 ■ התקפה חסרת תקדים של הרב עובדיה יוסף נגד התקנה של הרבנות הראשית לישראל שלא לייבם ופסק דין המחייב ייבום 219 ■ הנהגת ייבום על ידי הרב שלום משאש 221 ■ החופה והכתובה של היבם והייבמה 222 ■ מנהג הייבום בקהילות סג'למאסא ותאפילאלת 223
- 224 . . . . . נוסחי כתובות ליבמה מתאפילאלת/סג'למאסא**
א. שטר כתובת יבמה כללי – תקצ"ח/1838 224 ■ ב. שטר כתובת יבמה – סג'למאסא תרע"ו/1916 225 ■ ג. שטר כתובת יבמה – סג'למאסא תש"ג/1943 (=ארפוד) 226 ■ ד. שטר כתובת יבמה – גוראמה תר"פ/1920 227 ■ ה. שטר כתובת יבמה – גוראמה תשי"ח / 1958 228
- 228 . . . . . רשימה של יבמים ויבמות בקהילות תאפילאלת.**
תאפילאלת/ריסאני/אלמללאח 228 ■ ארפוד 229 ■ קצר א־סוק 229 ■ בצאר 229 ■ ריש 229 ■ ווהראן 229 ■ לקאצבי 230 ■ ארפוד/ חליצה 230
- 230 . . . . . פיוט לכבוד יבם ויבמה מאת ר' יעקב ברדוגו / מפנאס.**
- 234 . . . . . סיכום.**

פרק רביעי: ההיריון, הלידה, ברית המילה – הווי, חגיגות ופיוטים . . . 235–310

- 237 . . . . . מבוא**
- 238 . . . . . חגיגות הודיה על בשורת ההיריון הראשון.**
חגיגות הודיה בקצר א־סוק בתום חמישה חודשי היריון 238 ■ הקלייה – חגיגת הודיה בבית הורי הכלה בתום שבעה או שמונה חודשי היריון 238 ■ חגיגת הודיה בבית הורי החתן 239
- 239 . . . . . הלידה**
ההכנות ללידה 239 ■ הווי הלידה בבית היולדת 240 ■ קריאות היולדת וקרובותיה 240 ■ קריאת המזמור 'יענך ה' ביום צרה' והקשרו ללידה 241 ■ התקיעה בשופר 242 ■ בשורת הלידה ופיוט העקדה 'עת שְׁעָרֵי רְצוֹן לְהַפְתִּיחַ' 243 ■ הכרזת המיילדת על היילוד 245 ■ השמירה על היולדת 245 ■ לידת בן – איחולי סימן טוב והאירוח 247
- 247 . . . . . לילות בר יוחאי והפיוטים המושרים בהם: מבואות, פירושים ומקורות**
לילות א–ז 247
- 247 . . . . . סדר הפיוטים**
א. בר יוחאי נְמַשְׁחֶת אֶשְׁרֵיךְ 247 ■ ב. אוֹדָה לְמַאֲרֵי דֵי בְרָא נְשִׁמְתָא 249 ■ ג. אָרְץ הַקְדוּשָׁה 251 ■ ד. שִׁיר לְאֵילַת אֶהָבִים 256 ■ ה. חֲנוּן עַד מָה 259 ■ ו. יְנוּן גּוֹאֲלָנוּ 262

263	.....	לילת לְחֻדְקָה / (לילה אחד לפני הברית)
264	.....	החגיגה הלילית 263 ■ נוסח ה'חדקה' — משמעות המונח והרקע לחיבור הקטע
266	.....	■ נוסח הקטע הנקרא בליל החדקא 264 ■ תרגום החלק הערבי של ה'חדקה' 266
267	.....	'תחדיד' ו'תחדית' 267 ■ מהווי ליל החדקא בארפורד 267 ■ מהווי ליל החדקא בקצר
268	.....	א־סוק 268
268	.....	שבת מילה
269	.....	הכנת הילד למילה
270	.....	יום המילה ופיוטי המילה
270	.....	יום המילה 270
270	.....	פיוטי המילה ומקורותיהם
272	.....	סדר הפיוטים בכתבי היד
273	.....	פיוטי המילה מוהדרים ומפורשים בצירופי מקורות ומבואות
273	.....	א. יחיד הַיָּה אֶזְרַח בֵּין לְאֵמִים 273 ■ ב. אֲשֶׁרִי מוֹאֲסִי עֲרָלָה 275 ■ ג. אִז מְכַל אֲשָׁמָה
279	.....	279 ■ ד. יָאִיר בְּחַיִּי צוֹר נְתִיבִי 281 ■ ה. אֵל, בְּרִית מִיְלָה, אֱלֹהִים, זָכַר 282 ■ ו. יְחוּנָן
284	.....	צוֹר בְּחֻמְלָתוֹ 284 ■ ז. יְהִי חֲתָנִי 286 ■ ח. שְׂמֹחוּ וְצַהֲלוּ 289 ■ ט. אֶעֱרֹף מִהֲלַל נִיבִי 291
297	.....	■ י. פִּצְחוּ בְּרָנָה גִזַּע אָמוּנִי 297
295	.....	שאר אירועי יום המילה
295	.....	ברכת הקהל 295 ■ כיסא של אליהו ומרכבתו 295 ■ הסנדק 297 ■ אמירת פיוט 'פצחו
297	.....	ברנדה' 297 ■ סדר ברית מילה 299 ■ כריתת הערלה בלי מגן 300 ■ קריאת שם
300	.....	לנימול לאחר ברכת 'כורת הברית' וטעימת היין 300 ■ סדר ברית מילה על פי כתב
301	.....	יד מכלוף לעסרי 301 ■ הכיבוד הקל וסעודת המילה 301 ■ ביקורי המוהל אצל
302	.....	הנימול 302
302	.....	ארבעים ימי לידה — היולדת והסועדת
302	.....	זבוד אצלא (=ביקור התינוק בבית הכנסת) — תיאורו של ר' בנימין ב"ר אברהם
303	.....	לעסרי מקצר א־סוק 302 ■ תיאורו של ר' ישראל בן ישי מארפורד 303
303	.....	פדיון הבן
303	.....	מבוא 303 ■ מנהגי תאפילאלת 304 ■ בעיית הפדיון בקהילות תאפילאלת 304 ■
305	.....	מהווי המילה של ר' אלעזר ב"ר מאיר אביחצירא 305 ■ מהווי המילה והפדיון של
306	.....	אברהם ב"ר מסעוד מלול בארפורד 306 ■ הפדיון של יעקב הרוס 307
307	.....	זבד הבת
308	.....	סיכום

פרק חמישי: חופת הנעורים (לְפֶתֶאָב) המלווה את הכניסה לחדר. . . 311–359

- מבוא. 313**
- 314 . . . . . אירועי הפֶּתֶאָב בקהילות תאפילאלת**
החגיגה הלילית – חופת הנעורים 315 ■ החגיגה היומית – תהלוכת הילדים לכיוון נהר העיר 316 ■ חופת הנעורים בקצר אֶטֹוק ואגפיה 316
- 317 . . . . . מהווי הפֶּתֶאָב בקהילות תאפילאלת**
מהווי הכתאב בבודניב 317 ■ מהווי הכתאב בשיפא ובמוגידה 318 ■ מהווי הכתאב בריסאני / למללאח 318 ■ מהווי הכתאב בארפוד 320 ■ מהווי הכתאב ב'לקצירה' ליד קצר אֶטֹוק 321
- 321 . . . . . חלק משווה: חופת הנעורים בשאר קהילות מרוקו**
חופת הנעורים בצפרו 322 ■ חופת הנעורים בפאס ובמכנאס 322 ■ חופת הנעורים בעמק תודגא 324 ■ הכתאב במרראכש 325
- 325 . . . . . משמעות חופת הנעורים**
הכניסה לחדר וחופת הנעורים כסמל כלולות אליגוריים ליחסי ישראל והתורה 325 ■ הטקס הכפול כביטוי לחובת האב לבנו ללמדו תורה ולהשיאו אשה 326 ■ חופת הנעורים כסגולה לעצירת תמותה של ילדים 326 ■ חופת הנעורים במכנאס כאמצעי למניעת תמותה של בחורים לפני חתונתם 328 ■ חופת הנעורים כסגולה למנוע תמותה של ילדים 329 ■ מנהג באשכנז של עשיית חופה של חתן וכלה בבית החיים לעצירת מגפה 329 ■ חניכת ילדים בסעודת יתרו בתוניס כביטוי של הודיה על הפסקת תמותה של ילדים 330 ■ חופת הנעורים כסגולה למניעת התחברותן של רוחות לצעירות רווקות 331 ■ חופת הנעורים כמעשה סמלי להבטחת החופה בזמנה 331 ■ חופת נעורים מעין חופה דחד יומא 332 ■ חופת נעורים בבית כנסת במוגדור כנוסח ייחודי לקבלת שבת 332 ■ מעין חופת נעורים באשכנז / כתיבת התנאים בגיל הילדות 333
- 334 . . . . . קדמותה של חופת הנעורים**
חופת הנעורים מתקופת ר' יעקב אביחצירא 335 ■ חופת הנעורים בצפרו בשנת ה'תקמ"ה/1785 על פי שו"ת 335 ■ חופת הנעורים בצפרו על פי תעודה משנת תצ"ה/1735 336 ■ תקנת חכמי פאס משנת תמ"ח/1688 להפחית בהוצאות טקס הפֶּתֶאָב 336 ■ חופת נעורים של משה רבנו על פי התלמוד 337
- 338 . . . . . המשמעות הסמלית של מנהגי הפֶּתֶאָב בקהילות תאפילאלת**
הליכת ילדי הפֶּתֶאָב לשפת הנהר 338 ■ השלכת התפוחים ביום הפֶּתֶאָב 340 ■ כתיבת אותיות בדבש וליקוקם על ידי הילדים בגיל חמש 341 ■ משמעות גיל חמש 342
- 343 . . . . . טקס הפֶּתֶאָב בגרדאיא ללא חופת נעורים**
- 346 . . . . . פיוטי הפֶּתֶאָב**

353	דרושים של הפתאם
358	סיכום
488–361	פרק שישי: בר מצווה: אירועי הציצית והתפילין
363	מבוא
365	חלק א: אירוע הציצית
	תיאור החגיגה 365
367	הדרוש לציצית 'והיה לכם לציצית'
	■ מבוא 367 ■ הדרוש המקורי 370 ■ הדרוש המוהדר 376
383	פיוטים לציצית
	א. אוֹדָה לְאֵל עַל חֶסְדוֹ וְאֶמְתּוֹ 383 ■ ב. מִצְוַת צִיצֵת שְׁקוּלָה 387 ■ ג. אֲשִׁיר בְּשִׁירָה חֲדָשָׁה 389 ■ ד. אֶסְפֵּר בִּיקָר תִּפְאָרַת בַּחוּרִים 392
396	תיאורי הזוי
	ההכנות לחגיגת הציצית של הילד יוסף בן משה סבאג מארפורד 396 ■ מוזכרונותיו של אהרן סבאג – חגיגת הציצית שלו ושל אחיו בגיגלאן 397
398	חלק ב: אירוע התפילין
398	מבוא
398	פיוטים לתפילין
	א. אֲשִׁיר שִׁבַּח וְזִמְרָה 398 ■ ב. אֹר לַי"ד שָׁנִים 401 ■ ג. אֲשִׁיר לְכָבוֹד תְּלִמִּידִים 402
405	דרושים לתפילין
405	דרוש ראשון 'גרסינן במדרש על הפסוק 'כי לזית חן הם לראשך''
	■ מבוא 405 ■ הדרוש המקורי 407 ■ הדרוש המוהדר 413
418	דרוש שני 'ישתבח אדוננו' מאת ר' יעקב אביחצירא
	■ מבוא 418 ■ הדרוש המקורי 420 ■ הדרוש המוהדר 425
432	דרוש שלישי 'ה' אָמַת הָעוֹזֵר דְּלִים וְסוּמָה נּוֹפְלִים' מאת ר' מסעוד אביחצירא
	■ מבוא 432 ■ הדרוש המקורי 438 ■ הדרוש המוהדר 445
460	דרוש רביעי 'יגל הבורא ויגיל הקורא' מאת ר' יחיא אדהאן
	■ מבוא 460 ■ הדרוש המקורי 462 ■ הדרוש המוהדר 469
479	חגיגת בר מצווה המאוחדת לטלית ותפילין
	מהווי החגיגות המשולבות 481 ■ מערכת תפילין – מתנה לבר מצווה על ידי ר'

מכלוף לעסרי ב'ריש' 483 ■ סקירת דרושים נוספים מאת חכמי תאפילאלת: ממוגידא,
מבודניב ומריש 483

סיכום 487

פרק שביעי: הכנסת ספר תורה: החגיגה, ההווי ופיוטי האירוע. 542–489

מבוא. 491
כתיבת ספר תורה — המצווה ומקורה 492 ■ שמחת חתונת התורה במדבר לאחר
כתיבת התורה על האבנים 492 ■ החגיגה שנערכה לכבוד העברת הארון מבית עובד
אדום הגתי והכנסתו לעיר דוד 493

תיאור החגיגה של הכנסת ספר תורה בקהילות דרום תאפילאלת. 495
בסימנא טבא 495 ■ הלבשת ספר תורה 495 ■ תפילות וסעודות 497 ■ תהלוכות 497
■ הכנסת ספר תורה בקהילות צפון תאפילאלת 498

הסמכת החגיגה לספר תורה לאירוע משפחתי אחר 498
הפיוטים לכבוד החגיגה להכנסת ספר תורה. 499
א. צִהְלֵי רְנִי עֲדָה שְׁלֵמָה 500 ■ ב. שֵׁם הַדָּשׁ הֵן קָרָא לָךְ 504 ■ ג. אָנִי אֲשִׁירָה בְּשִׁירִים
וְנִגּוּנִים 509 ■ ד. אֶפְתַּח פִּי בְּשִׁיר וְנִגּוּנִים 510 ■ ה. שָׁבַח הַדָּשׁ אֶפְצָחָה לָךְ 512

מבואות לשירים ולפיוטים 515
תיאור יחסי ישראל והתורה בתמונות של כלולות ונישואין 515 ■ תיאור נשיאת ארון
ברית ה' על ידי הלוויים כייחוד ונישואין של קוב"ה ושכינתיה 520 ■ הקדושה
המשולשת של ספר התורה ושל התורה 523 ■ עשר קדושות של ספר תורה 524 ■
האותיות בספר תורה כמלכים והתגים כעטרות 526 ■ טנת"א כסמלים קבליים על פי
ר' יעקב אביחצירא 528

תיאורי הווי 529
חגיגות משנה לכבודה של תורה 529 ■ החגיגה לכבוד ספר התורה לזכרו של מר
יחיא תרג'מן מארפוד 530 ■ הכנסת ספר תורה על ידי ר' משה תרג'מן בבר מצווה
של נכדו בתאפילאלת 531 ■ כתיבת שלושה ספרי תורה על ידי ר' אברהם סבאג
ומשפחתו 531 ■ החגיגה בשבת רבת האירועים: הכנסת ספר תורה, חתן, מילה וסיום
תענית שבועית 533

הכנסת ספר תורה — מעשה אבות סימן לבנים. 536
הכנסת ספר תורה של ר' יחיא נורי וצאצאיו 536

הכנסת ספר הזוהר לבית הכנסת. 540
הקריאה בזוהר בלילות החורף 540 ■ הקריאה בזוהר בין פסח לל"ג בעומר בארפוד
540 ■ החגיגה להכנסת ספר הזוהר 541 ■ מועד החגיגות 541

סיכום. 541

פרק שמיני: ההפסקה השבועית: תענית שישה ימים ושישה לילות רצופים –

מקורותיה הרעיוניים בספרות הקבלה והמוסר, ההלכה והפיוט . . . 543–594

מבוא 545

חלק א: תיאורי הווי 546

אישים מפורסמים בקהילות תאפילאלת שזכו לתענית ששת הימים 546

אישים ממשפחת אביחצירא 546 ■ ר' יעקב אביחצירא 546 ■ ר' דוד ב"ר מסעוד אביחצירא 548 ■ ר' ישראל (בבא צאלי) ב"ר מסעוד אביחצירא 549 ■ ר' יחיא אדהאן בן בתו של ר' יעקב אביחצירא 550

אישים נוספים שעשו תענית הפסקה לעתים תכופות 551

ר' יצחק שטרית המכונה בא־חקון 551 ■ זכרונות ילדות על בא־חקון 552 ■ אהרן שושן (בא־הרון) 553 ■ דוד בן משה מלכה 554 ■ יצחק בן אברהם 555 ■ שלמה נורי 555 ■ שלמה פדידא 555

שמות מתענים הפסקה שבועית שזכו לה כמה פעמים בחייהם 555

ר' שמעון חזוט 555 ■ ר' מכלוף בן שלום שטרית 555 ■ ר' אליהו ב"ר דוד תרג'מן 556 ■ מכלוף בן אברהם שטרית 556 ■ אליהו בן מכלוף בן אברהם שטרית 556

שמות מתענים הפסקה שבועית חר פעמית 557

שמות נשים מתענות הפסקה שבועית מקהילות שונות בתאפילאלת 558

נשים ממשפחת אביחצירא מארפוד ואגפיה 558 ■ נשים ממשפחות אחרות 559 ■ נשים מתענות מריסאני 560 ■ נשים מתענות מבצאר 561

שמות של מתענים ומתענות שישה ימים משאר קהילות תאפילאלת 561

זרף ■ שיפא ■ מזגידא ■ אירארא ■ בודניב ■ קצר א־סוק ■ מידלת 561

ייסורי התענית 563

סיום התענית 563

חלק ב: מקורותיה של התענית השבועית 565

תענית שישה ימים ללא הלילות כתשתית לתענית השבועית הרצופה 565

תשתית ראשונית — תענית שישה ימים (בלי הלילות) בעשרת ימי תשובה על פי הרוקח 565 ■ מקורות נוספים לתענית שבועית בעשרת ימי תשובה 567

מקורות התענית השבועית הכוללת ימים ולילות 568

כתבי רבי מנחם עזריה מפאנו (FANO) מן המאה ה־16 568 ■ ספר משנת חסידים מאת ר' עמנואל חי רפאל ריקי מן המאה ה־17 570 ■ ספר חמדת ימים מהדורה א תצ"א/1731 571 ■ 'סדר הפסקה גדולה' איזמיר תצ"ב/1732 572 ■ 'קונטרס היחיאלי' ירושלים תרפ"ח/1920 572 ■ 'אור חדש וצמח צדיק' תשכ"ט/1969 573 ■ 'סוד

ושורש העבודה' לרב אלכסנדר זיסקינד תקמ"ב/1782 573 ■ התענית השבועית בפיוט 573 ■ התענית השבועית בהלכה 574

574 ..... **קדמות התענית השבועית והמתענה הראשון** — משה רבנו .....
ששת ימי הפרישה של משה כדגם לכל מי שרוצה להיכנס למחנה שכינה 575

576 ..... **פרישת הכוהן הגדול ופרישת השורף את הפרה האדומה**.

577 ..... **אזכור ההפסקה השבועית במקורות הלכתיים**.
ירושלמי, רמב"ם, מגן אברהם, משנה ברורה, חתם סופר, החיד"א, כף החיים, צדקה ומשפט

583 ..... **סדר התענית בששת הימים**

585 ..... **תענית הפסקה שבועית בקהילות אחרות מחוץ לתאפילאלת**.
קהילות מרוקו 585 ■ קהילות אחרות מחוץ למרוקו 586 ■ המשך מנהג תענית ההפסקה השבועית בישראל 587

588 ..... **הווי התענית מפני הסופר הרב חיים סבתו**.

589 ..... **פיוט על ההפסקה השבועית 'מה טוב נעים' לר' יעקב אביחצירא**

593 ..... **סיכום**

פרק תשיעי: הדרת זקנים 595–600

המנהג 597 ■ סדר הלימוד של הדרת זקנים 597 ■ מקור השם 'הדרת זקנים' 597 ■ משמעות גיל ששים או שבעים ומקור המנהג 598 ■ ואברהם זקן — בקשת אברהם אבינו מה' להטיל סימני זקנה כהבחנה בין אב לבן 600 ■ השיבה — נוי והדר 600

פרק עשירי: הפטירה – 'פי הַלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ' 601–602

603 ..... **מבוא**.
הפטירה והאבל כחלק מן האירועים הקשורים במעגל האדם 603 ■ תפיסת המוות כחלקן הזדמנות הנפתח לאדם בדרכו לגן עדן 605

606 ..... **מנהגים הסמוכים לפטירה**.
הגסיסה והשמירה על הנפטר 606 ■ 'תוסף רוחם יגועו' — ברכה סמוך למיתתו של זקן וכשר 607 ■ סמוך לפטירתו של ר' משה תרג'מן 608 ■ סמוך לפטירתה של חניני בת ר' יחיא אדהאן 608 ■ קריאת שיר השירים ליד הגוסס 609

609 ..... **מנהגי הפטירה**.
שפיכת מים בסביבת המת 609 ■ הבכי על המת וההספד העממי של הנשים 610 ■ רחיצת המת 611

מנהגי ההלוויה 615

היעדרות הנשים מהלוויה על פי הקבלה וכמנהג עיה"ק צפת 615 ■ היעדרות הבנים מהלוויה של אביהם על פי הקבלה וכמנהג עיה"ק ירושלים 618 ■ השתתפות הבנים בהלוויה של אמם 619

מסע ההלוויה 620

מסע הלוויה רגיל 620 ■ אמירת 'בר יוחאי' לנפטרים אנשי חב"א קדישא 621 ■ מסע הלוויה ייחודי למי שזכה לאריכות ימים ונפטר בשם טוב מן העולם 622 ■ השמעת הלהולי שמחה 622 ■ אמירת 'רננו צדיקים' 624 ■ הקפות ותקיעה בשופר 625 ■ התקיעה בשופר 627 ■ סדר ההקפות הנהוג בתאפילאלת 627 ■ ההספד בבית העלמין לכבוד המת 630 ■ נוסח הקדיש, האשכבות ומי שבירך 630

תיאורי הווי של הפטירה 632

מהווי הפטירה של ר' יעקב אביחצירא 632 ■ המת שקם לתחייה בכפר 'ולאד עלי' 633 ■ מן ההלוויה של יעקב בן מכלוף נזרי 635

מנהגי האבל 636

סעודת הבראה 636 ■ מנהגי אכילה של אבלים ומנחמים בבית האבל 637 ■ הדלקת נר והנחת קערת מים לפני תפילת ערבית 638 ■ תפילת מנחה וערבית בבית האבל ושחרית בבית הכנסת 638 ■ קטעי תפילה ואשכבה הנאמרים בבית האבל 639 ■ מנהג אמירת הקדיש בתאפילאלת ונוסחו 639 ■ מינוי אבלים ומתפללים על ידי חב"א קדישא 640 ■ הקינות הנאמרות בבית האבל 640 ■ הקינות הלאומיות 641 ■ הקינות האישיות 641 ■ מנהג אמירת הקינות בקצר א־סוק 643 ■ סיכום סדרי התפילות בימי האבל בקהילות דרום תאפילאלת 644 ■ סיכום סדרי התפילות בימי האבל בקהילות צפון תאפילאלת 644 ■ הצבת 'ציון לנפש' ביום השלישי או יום רביעי לאבלות 644 ■ מנהג 'לחבורה' / חלוקת פת ופולים ביום ציון לנפש ביום השלישי 645 ■ אי שינוי מקום בבית כנסת בשבת על פי מר"ן והאריז"ל 646 ■ יציאת האבל מביתו בימי השבעה 647 ■ יום השבעה — רחצת ידיים ורגליים וניחום אבלים 648 ■ סיום האבל ואכילת סעודה בשרית בצהריים ביום השבעה 649 ■ הדרשות בבית האבל בשלוש השבתות 649 ■ ביטול כמה מנהגי פטירה על ידי מרא דאתרא ר' ישראל אביחצירא 650 ■ בכי הנשים בחודש הראשון ולבישת בגדים לבנים 650

מן ההווי של ה'שבעה' וה'חודש' בארפוד 651

צליית בשר בשבעה לכבוד ב"א צאלי וחלוקתו לנוכחים 651 ■ הסעודה של פקידת החודש שכללה בשר ויין ופיוטים 651 ■ שבת שבעה פילאלית במאחיא ובפיוט 652

הפקידות לנפטרים 652

פקידת השבוע 653 ■ פקידת שלושה שבועות 654 ■ פקידת החודש 654 ■ פקידת אחד עשר חודש לאיש ותשעה חודשים לנשים 655 ■ פקידת השנה י"ב חודש 655

הדרושים להספד 655

סקירת דרושי ההספד מאת חכמי תאפילאלת 655

דרושים מזהדרים לנפטרים של חכמי תאפילאלת..... 658
דרוש לר' יעקב אביחצירא 659 ■ דרוש לר' אליהו ילוז 661 ■ דרוש לר' מכלוף
אביחצירא 668

קינות לנפטרים..... 676
הקינות האישיות לנפטרים מאת משוררי תאפילאלת 676 ■ מבוא לקינות המוהדרות
677 ■ קינה מאת ר' ישראל אביחצירא על אמו 'אָבֶל וְקִינָה אָעִירָה' 678 ■ קינה מאת
ר' מאיר אביחצירא על בן דודו 'אוֹי כִּי בְּעוֹנֵי שְׂבַעַתֵּי מְרוֹרִים' 680 ■ קינה מאת ר'
מכלוף פדידא: 'לְזֹאת יִקְרָא אֲשֶׁה' 682 ■ קינה מאת ר' יחיא אדהאן: 'אֲשָׂא קוֹל בְּקִינָה'
685 ■ קינה מאת ר' יחיא שניאור 'פְּנֵה אִישׁ יִרְא הַשֵּׁם' 688 ■ מכתב נחמה מאת ר'
מאיר אביחצירא לר' רחמים ור' אברהם לעסרי ולבנו ר' בנימין 691

סיכום..... 692

ביבליוגרפיה..... 693

רשימת כתבי יד..... 699

רשימת מסרנים..... 701

מפתח מקומות..... 705

מפתח אישים..... 707

מפתח כינויי שמות..... 715

מפתח הפיוטים..... 719

מפתח קטעי הווי..... 720

מפתח תמונות ומקורותיהן..... 720

מונחים וביטויים בערבית יהודית..... 723

תקציר בצרפתית..... V